

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІДПОВІДНО ДО ПРИНЦИПІВ ЄПВО ТА ЗАКОНОДАВСТВА (МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПЕРТІВ З ЯКОСТІ)

В.І. Луговий, д.пед.н., проф., акад., НАПН України,
національний експерт з реформування вищої освіти
Програми Еразмус+, *h-index* – 19

(У презентації використанні спільні з
Ж.В. Талановою, *h-index* – 11, і
О.М. Слюсаренко, *h-index* – 10, розробки)

11 вересня 2018 р.

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Засади національної системи забезпечення якості

Теоретико-методологічні засади:

- концепція вимірюваної якості (відтак порівнюваної і прозорої)
- результатна парадигма
- компетентнісний підхід

Теоретичні та емпіричні засади:

- Болонський процес (1999 р.) і ЄПВО (2010 р.)
- Тюнінг (з 2000 р., Єврокомісія)
- РК ЄПВО (2005, 2018 рр.)
- ЄКТС (2009, 2015 рр.)
- Додаток до диплому (НСО, 2017 р., МСКО, 2011, 2013 рр.)
- ЄСР (2005, 2015 рр.)

Болонський процес (1999 р.) і ЄПВО (2010 р.) як контекст національної системи забезпечення якості

- Головна **мета** Болонського процесу (1999 р.) – створення і розвиток Європейського простору вищої освіти (ЄПВО)
- Болонською декларацією 1999 р. проголошено формування до 2010 р. **привабливого і конкурентоспроможного ЄПВО** (29 країн)
- Комюніке, прийнятим у Льовені / Лувен-ла-Ньові 2009 р., визначено **пріоритети** розвитку ЄПВО (46 країн) на наступне десятиріччя до 2020 р.
- Будапештсько-Віденською декларацією 2010 р. офіційно заявлено про **створення ЄПВО** (47 країн)

Болонський процес (1999 р.) і ЄПВО (2010 р.)

Паризьке комюніке 2018 р.:

«Ми пишаємось тим, чого досягнув Болонський процес. Ми побудували дещо унікальне: *Європейський простір вищої освіти (ЄПВО)*, в якому цілі та політики узгоджуються на європейському рівні, а потім запроваджуються в національних освітніх системах і закладах вищої освіти. Це простір, де уряди, заклади вищої освіти і стейкхолдери разом формують ландшафт вищої освіти; що демонструє, чого можуть досягти спільні зусилля й постійний діалог між урядами та сферою вищої освіти. Через ЄПВО ми проторували шлях для широкомасштабної студентської мобільності та покращили не лише порівнюваність і прозорість наших систем вищої освіти, а й **підвищили їх якість і привабливість** [виділення наше]. ЄПВО сприяє взаєморозумінню й довірі та посилює співпрацю між нашими системами вищої освіти»

Болонський процес (1999 р.) і ЄПВО (2010, 2020 р.)

Паризьке комюніке 2018 р.:

- **«Після 2020 року: більш амбіційний ЄПВО**

ЄПВО довів свою роль як унікальна основа для співпраці в сфері вищої освіти в Європі. Щоб надалі розвивати ЄПВО, ми інтенсифікуватимемо міждисциплінарне та транскордонне співробітництво, а також розвиватимемо інклюзивний та інноваційний підходи до навчання та викладання. Ми закликаємо VFUG подати пропозиції вчасно до нашої зустрічі у 2020 р., щоб надати можливість вищій освіті повно відігравати свою роль у відповіді на виклики, що постали перед нашими суспільствами.»

Основні інструменти ЄПВО

Основними інструментами ЄПВО, що важливі для створення системи забезпечення якості, визначено:

- ЄКТС
- Національні рамки кваліфікацій, сумісні з РК ЄПВО
- Додаток до диплому
- ЄСР

Якість у концепції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)

Ураховано національні традиції стандартизації:

- **Розділ III. Стандарти освітньої діяльності та вищої освіти**
(з 2015 р. **умови** освітньої діяльності за ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності», постановою КМУ від 10 травня 2018 р. № 347 внесено зміни в *Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти*)
- **Стандарти вищої освіти** – національна *традиція* і специфіка, але з урахуванням сучасного європейського бачення

Якість у концепції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)

Ураховано положення **Болонського процесу**:

➤ **Розділ V. Забезпечення якості вищої освіти**
(національна *інновація*)

Унормовує систему забезпечення якості вищої освіти, що складається із:

- системи внутрішнього забезпечення якості (інституційний рівень)
- системи зовнішнього забезпечення якості (національний рівень)
- системи забезпечення якості діяльності НАЗЯВО

Закон «Про вищу освіту» (2014 р.) і дефіцит мотивації досягнення якості

За 4 роки дії ЗУ «Про вищу освіту» на його основі не вдалося створити повноцінну систему **мотивації** і тому закон потребує **доповнень**.

Основні стейкхолдери (засновники, керівництво, викладачі, здобувачі), за великим рахунком, **не вмотивовані або слабо вмотивовані** боротися за якість взагалі, конкурентоспроможну якість особливо.

З-поміж причин:

- брак **об'єктивного оцінювання** результатів діяльності закладів;
- ставка на **порогові стандарти** і дефіцит **конкурентних засад** існування закладів;
- відсутність **НАЗЯВО**;
- нехтування кращим **світовим досвідом**.

Закон «Про вищу освіту» (2014 р.) і досягнення якості

Шанхайський рейтинг загальної і галузевої версій 2018 р. засвідчив подальше послаблення вищої освіти України, яка взагалі не представлена ні серед **59 країн** загальної версії рейтингу, ні серед **83 країн** 54 галузей його галузевої версії.

Мережа вітчизняних закладів вищої освіти є надто **подрібненою і розпорошеною, багатократно дубльованою і профільно неадекватною, ресурсно деконцентрованою, чітко неідентифікованою**, що не дає змоги забезпечувати, а тим більше вдосконалювати якість вищої освіти.

У такому контексті створення національної системи забезпечення якості **утруднене**.

Приклади недоліків мережі закладів вищої освіти

У Кіровоградській області менше **9 тис.** студентів, які навчаються у **8 закладах** вищої освіти (усі в Кропивницькому), **5** з них ведуть підготовку з **права**.

У м. Києві в 2018 р. з **66** університетів, академій та інститутів, що здійснювали прийом на бакалаврську підготовку за денною формою, **38** (58 %) приймали на менеджмент, **35** (53 %) – право, **30** (45 %) – фінанси, банківську справу та страхування, **29** (44 %) – економіку, **28** (42 %) – інформаційні технології, **24** (36 %) – облік і оподаткування, **23** (35 %) – міжнародні відносини, **21** (32 %) – психологію, **18** (27 %) – філологію. Такі «широкі» можливості Києва «вимивають» абітурієнтів з регіонів, не забезпечуючи конкурентоспроможної якості. **Третій курс.**

АК України виявилася не спроможною **змінити ситуацію.**

Приклад світової практики укрупнення університетів

Заради збільшення потенціалу і **концентрації ресурсів** (умова *досконалої якості*) навіть **провідні** університети **передових** країн об'єднуються.

Наприклад, у кінці **2017 р.** відбулося злиття двох високорейтингових університетів Франції: першого за рейтингом (**40-го** за Шанхайським рейтингом **2017 р.**) публічного дослідницького Університету П'єра і Марії Кюрі – Парижу VI (природничого спрямування) з публічним дослідницьким Університетом Парижа-Сорбони – Парижем IV (гуманітарного спрямування), котрий на 701-800 місцях за згаданим рейтингом, в один **Сорбонський університет**. Держава фінансово заохочує такі кроки. У **2018 р.** об'єднаний університет піднявся на 4 рейтингові сходинки і посів **36 місце**.

Забезпечення і вдосконалення якості вищої освіти

ЄСР (2005, 2015 рр.) – акцент на **забезпеченні** якості.
Цього недостатньо – **конкуренція** розгортається не на
рівні **мінімально** забезпеченої, а на рівні **максимально**
досконалої якості.

Quality Assurance and Quality Enhancement in Higher
Education Institutions, Practical Seminar, Berlin (25th - 26th
February **2016**).

International Peer Learning Conference **Quality**
Assurance & Quality Development in Higher Education
Berlin, 10th of April **2018**.

Забезпечення і вдосконалення якості – дихотомічні
складові **культури** якості.

Забезпечення і вдосконалення якості у Паризькому комюніке (2018 р.)

«Протягом останніх 20 років основною місією Болонського процесу та головною метою структурних реформ є **забезпечення й покращення** (*виділення наше*) якості та відповідність навчання й викладання.»

Два виміри якості та стандартів якості

Забезпечення і покращення якості пов'язано з **дихотомією** якості і відповідних стандартів:

- **Якість-визначеність** (норма) і **якість-відповідність** (досконалість, вище норми)
- **Стандарти-сутність** (норма) і **стандарти-справність** (досконалість, вище норми): стандарти забезпечення і стандарти досконалості (розвитку)
- **Забезпечення** (порогове нормування) і **вдосконалення** (перевищення норми, розвиток) якості в ЄПВО
- Привабливий і конкурентоспроможний (**досконалий**) ЄПВО

Два виміри мотивації суб'єкта щодо формування культури якості

Креативна мотивація як заохочення, надихання (creative motivation as encouragement – inspiration, support, confidence, hope) – **внутрішній для суб'єкта чинник впливу** на якість діяльності (орієнтований на стандарти **досконалості, розвитку**)

Виконавча мотивація як зобов'язання, спонукання (executive motivation as stimulus – evoke, course, urge, push) – **зовнішній для суб'єкта чинник впливу** на якість діяльності (орієнтований на стандарти **забезпечення**)

Два виміри мотивації суб'єкта і формування дуальної культури якості

Креативна мотивація як заохочення, надихання – зумовлює прагнення суб'єкта/особи **до повторення успіху**, винагороди за досконалість, викликає **інноваційну ініціативу**, сприяє формуванню культури максимально досконалої якості

Виконавча мотивація як зобов'язання, спонукання – зумовлює прагнення суб'єкта/особи **до уникнення небезпеки**, санкцій за неуспіх, обмежується **рекомендаційно-репродуктивною діяльністю**, формуванням культури мінімально достатньої якості.

Конкуренція як контекст мотивації суб'єкта щодо формування дуальної культури якості

У конкурентному змаганні:

Креативна мотивація як заохочення, надихання – зумовлює прагнення суб'єкта/особи **до першості, лідерства, неперевершеності**

Виконавча мотивація як зобов'язання, спонукання – зумовлює прагнення суб'єкта/особи **до виживання, утримання «на плаву», «у сідлі»**

Конкуренція як умова розвитку і тенденції до мотивації креативності/інноваційності суб'єкта

Світова тенденція підвищення ролі **креативної мотивації** в діяльності суб'єкта в контексті **інноваційного типу прогреса**

Креативна мотивація зумовлює і формується у процесі становлення **культури досконалості** (культури максимально досконалої якості) суб'єкта будь-якої модальності – **особи, інституції, нації, регіону світу**

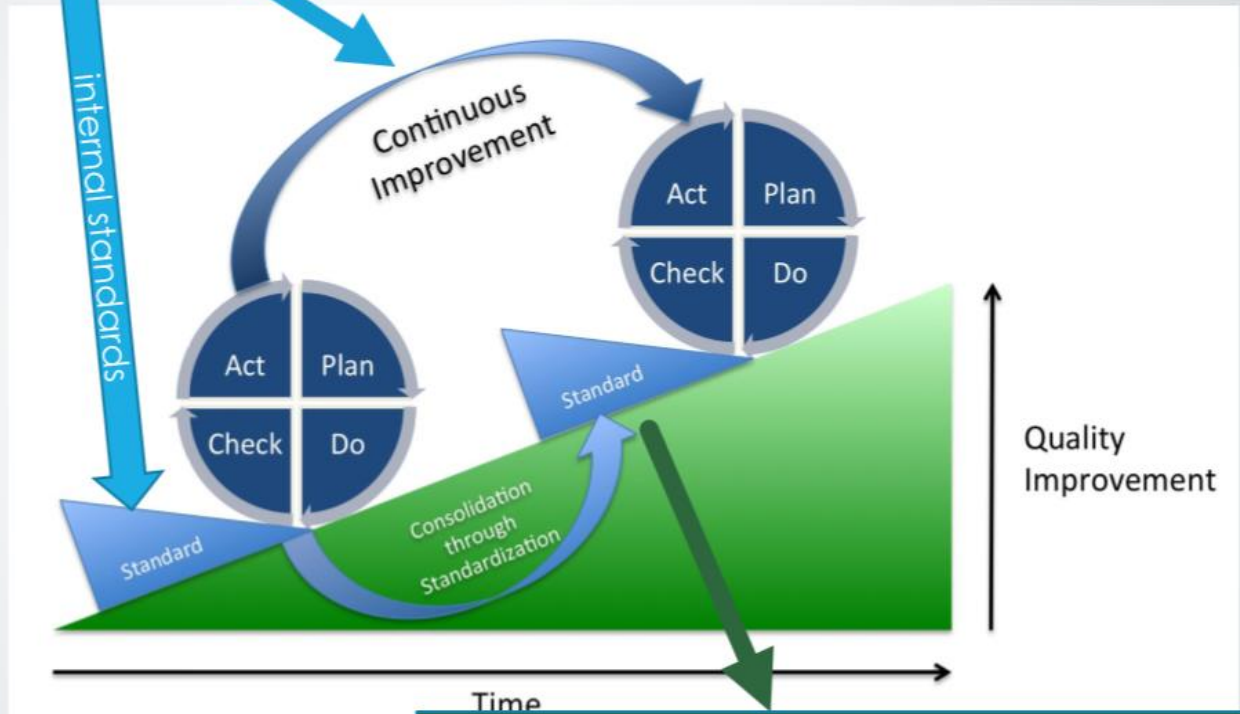
В **Україні** домінує система **виконавчої мотивації**, що орієнтує на культуру мінімально достатньої якості, підтримуючи **масову низькоукладну** вищу освіту, яка спирається на **порогову стандартизацію**.

Порогова стандартизація (убезпечення) вищої освіти (масова низькоукладна вища освіта)

The essentials of IQA & EQA

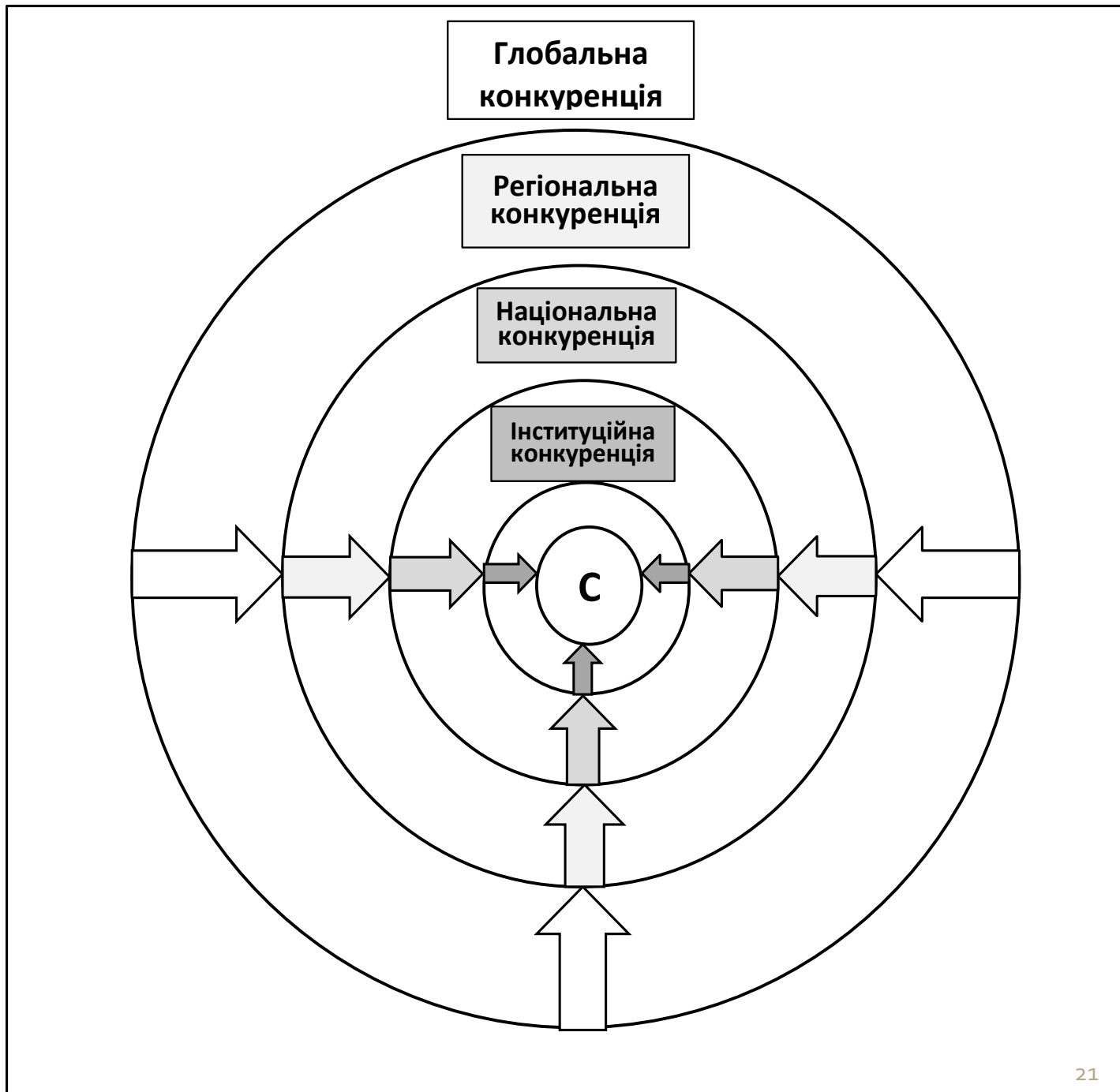
Enhancement & accountability

IQA: SMART goals from mission & strategy through action plans and monitoring by measuring realisation via indicators

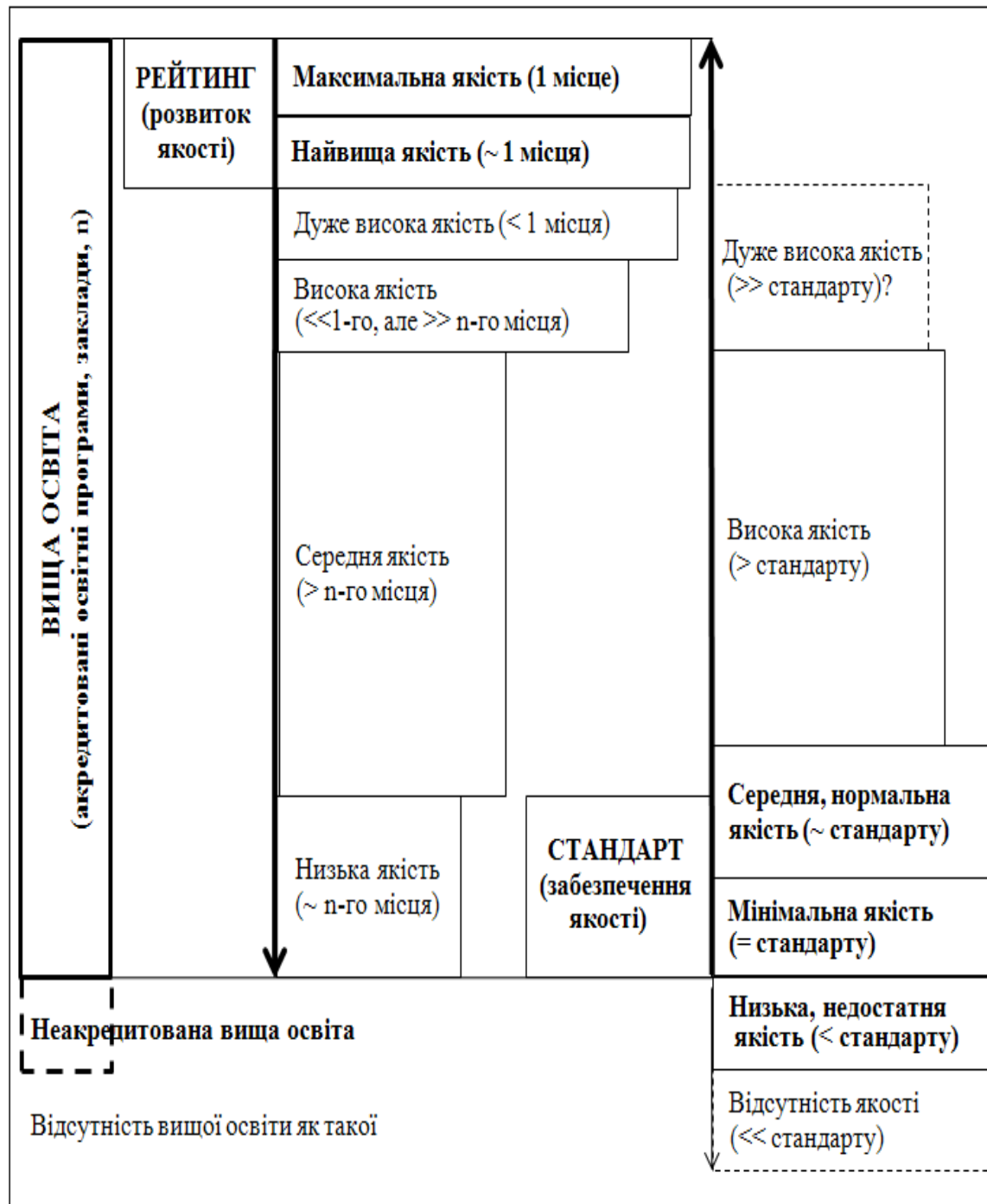
EQA: external review with recommendations on external standards up to official recognition by accreditation

Конкуренція як
контекстуальний
чинник
мотивації
суб'єкта до
досконалості
(розвитку)

**Порогові стандарти
(убезпечення)
і
рейтингові стандарти
(розвиток)
вищої освіти**

**Низькоукладна
(масова)
і
високоукладна
(елітна)
вища освіта**

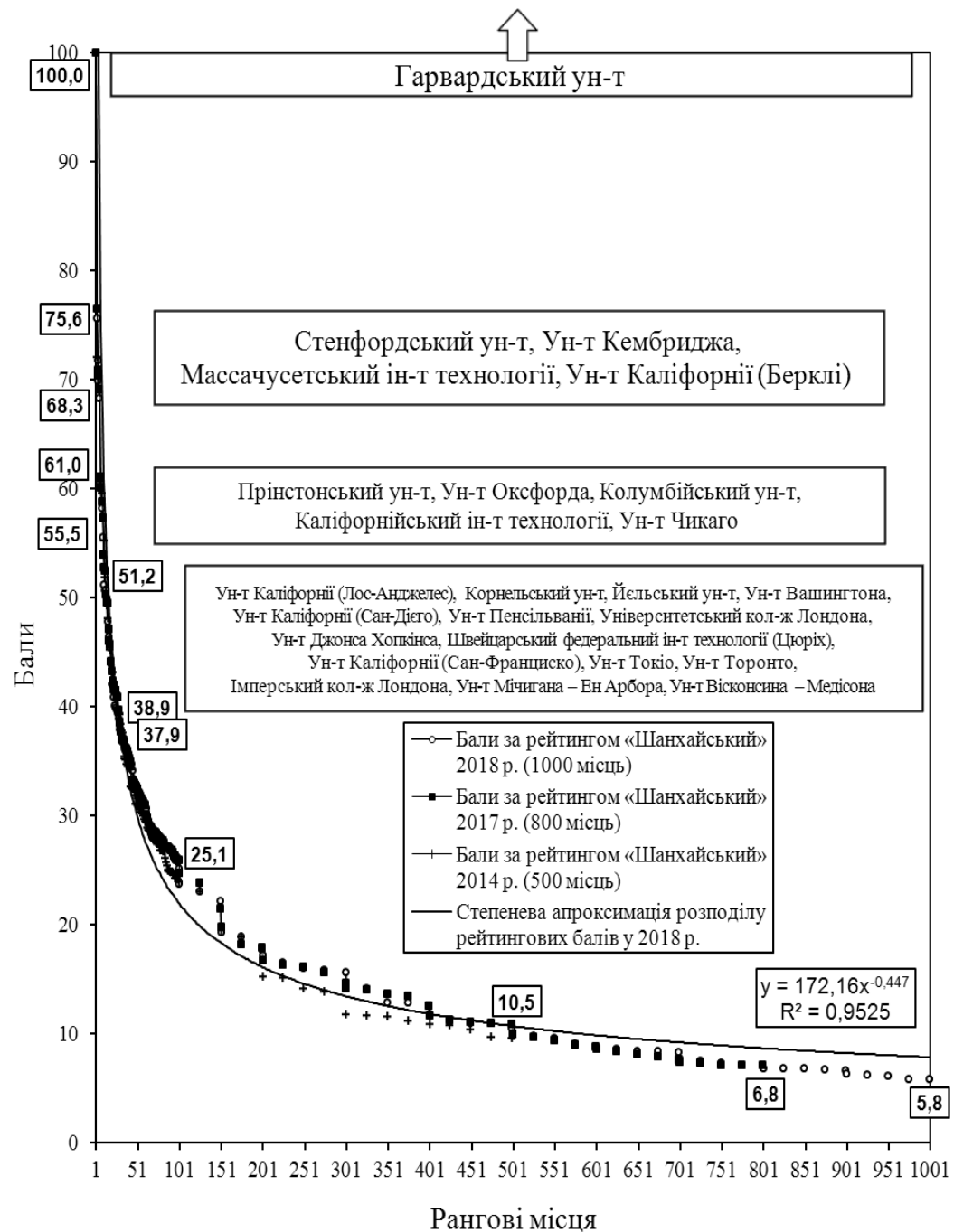

Ранговий розподіл університетів за Шанхайським рейтингом (високоукладна вища освіта).

Національні індекси
нобелівських
лауреатів:
Сполучене

Королівство – 5,7
(Ун. Кембриджа – 90)
Україна – 0,16
(«порочне» коло).

Закон зв'язку
складності та
самостійності в освіті

(Ліцензійно)-акредитаційні та рамково-рейтингові механізми оцінювання якості

Порівняння акредитаційного, рамкового і рейтингового механізмів оцінювання якості вищої освіти

№	Характеристика механізму оцінювання	Механізм оцінювання		
		Акредитація	Рамка	Рейтинг
1	2	3	4	5
1	Орієнтація на стандарт	Мінімальний (пороговий)	Надпороговий дискретний	Максимальний (стельовий)
2	Оцінка	Якісна	Якісно-кількісна	Кількісна
3	Вираз оцінки	Акредитовано Акредитовано умовно Неакредитовано	Досконало а) медалі (TEF): - золота - срібна - бронзова б) зірки (REF): - 4*, 3*, 2*, 1* Недосконало	Порядковий номер (1, 2, ... n) і бали (100 – 0)

Рейтингова мотивація = креативна мотивація розвитку

Лідер **VS** Аутсайдер

Аутсайдер:

- сонація
- ліквідація

Креативна мотивація академічного персоналу (для діяльності в зоні стійкого розвитку, успіху)

**Креативна мотивація як заохочення, надихання
(у Законі України «Про вищу освіту»)**

- Автономія (академічна)
- Академічна свобода
- Доплати і надбавки за наукові ступені, вчені звання, професійні звання
- Права академічного персоналу

Виконавча мотивація академічного персоналу (для діяльності в зоні антикризового функціонування)

**Виконавча мотивація як зобов'язання, спонукання
(у Законі України «Про вищу освіту»)**

- Конкурсне заміщення посад
- Обмеження терміну перебування на керівних посадах
- Обов'язки академічного персоналу

Креативна мотивація **VS** Виконавча мотивації академічного персоналу

Креативна мотивація (як заохочення, надихання) –
ініціативний, інноваційний, безперервний,
стійкий конкурентоспроможний розвиток

VS

Виконавча мотивація (як зобов'язання, спонукання) –
мінімально необхідне функціонування
від кризи до кризи

Дихотомія якості, стандарту, мотивації, культури якості

№	Критерій співставлення	Якість	Стандарт	Мотивація	Культура якості
1	Норма	Якість-визначеність	Стандарт-сутність	Мотивація-зобов'язання (виконання, функціонування)	Культуру мінімально достатньої якості
2	Вище норми (досконалість)	Якість-відповідність (досконалість)	Стандарт-справність (досконалість)	Мотивація-заохочення (удосконалення, розвитку)	Культури максимально досконалої якості

Примітка: Конкуренція відбувається на рівні, що вищий за норму

Креативна мотивація & Закон зв'язку складності і самостійності в освіті

Креативна мотивація (як заохочення, надихання) – ініціативний, інноваційний, безперервний, стійкий конкурентоспроможний розвиток

&

Закон зв'язку складності та самостійності в освіті – креативна мотивація в основі дії закону як на особистому, так і на інституційному рівнях

Мотиваційна місія системи забезпечення якості вищої освіти

Законом України «Про вищу освіту» унормована система забезпечення якості вищої освіти (СЗЯВО), яка сумісна з ЄСР і включає:

- систему внутрішнього забезпечення якості, що становить основу СЗЯВО і спирається як на виконавчу мотивацію «культури якості» (більше), так і креативну мотивацію «культури досконалої якості» (але менше)
- систему зовнішнього забезпечення якості, що на відміну від традиційного контролю виконання (мономотиваційного) несе дуальну мотивацію (як креативну, так і виконавчу)
- НАЗЯВО – комплексний (дуальний) мотиватор як креативної, так і виконавчої діяльності.

Мотиваційна місія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Конкурсна комісія щодо обрання членів НАЗЯВО:

- з 9 членів 4 представляють G4 – консультативну групу супроводу Болонського процесу (EUA, EURASHE, ENQA, ESU), Положення про конкурс щодо обрання членів НАЗЯВО затверджено урядовою постановою від 29 серпня 2018 р. № 703 (у ньому визначено *кваліфікаційні вимоги до кандидатів*).

НАЗЯВО – комплексний (дуальний) мотиватор як креативної, так і виконавчої діяльності **через акредитацію, критерії рейтингування.**

Мотиваційна місія університетських рейтингів

- **Світові університетські рейтинги (ARWU, TIMES, QS)** у такій послідовності визнані урядовим розпорядженням від 14 березня 2018 р. № 154.
- **Національний рейтинг закладів вищої освіти (відсутній)** (ініціативні рейтинги «Консолідований», «Топ 200 Україна», «Компас» й інші лише дезорієнтують, наприклад: Міжнародний Соломонов університет, в оману вводять так звані «експертні оцінки»)
- **Рейтинги покликані:**
  - заохочувати** (кращих і надалі бути кращими)
  - спонукати** (відсталих ставати кращими або зайнятися іншою діяльністю)

Університетські демотиваційні фактори, що потребують законодавчого усунення

- Брак реальної університетської **конкуренції і рейтингового оцінювання**
- Перевантаження академічного персоналу **викладацькою діяльністю**, що не ґрунтується на дослідженнях і розробках
- **дослідницько-викладацький дисбаланс** у реальній діяльності академічного персоналу, який номінально висококваліфікований (понад 70 % усіх в Україні кандидатів і докторів наук)
- Неконкурентна заробітна **плата**
- Мала частка **самостійності** студентів у навчанні
- Відсутність необхідної і достатньої навчальної та дослідницької **інфраструктури**
- Дефіцит **навчання/розвитку** академічного персоналу

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПЕРТІВ З ЯКОСТІ

- Розуміння **сутності** вищої освіти, **місії** університетів.
- Розуміння принципів, механізмів та інструментів **ЄПВО**.
- Обізнаність з основними засадами і механізмами забезпечення і вдосконалення та оцінювання **якості ВО**
- Знання основних документів **Болонського процесу**, зокрема **ЄСР**, і **вітчизняного законодавства** щодо вищої освіти
- Знання зобов'язань України відповідно до **Угоди про Асоціацію ЄС і України** в частині вищої освіти
- Досвід **роботи у закладі** вищої освіти.
- Обізнаність з кращими **світовими зразками** конкурентоспроможної вищої освіти (крім ЄПВО, також Північноамериканського простору ВО)
- Здатність до **критичного аналізу ВО**
- Володіння **англійською мовою**.

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПЕРТІВ З ЯКОСТІ

- Для формування «пулу» **експертів з якості** вищої освіти з необхідними характеристиками, крім **конкурсного відбору**, необхідно забезпечити їх систематичне **навчання і стажування**.

Дякую за увагу!

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union